“Heydər Əliyev Naxçıvandakı sovet hərbi əmlakını bütünlüklə milliləşdirdi”

Naxçıvan Sərhəd Dəstəsinin ilk milli komandiri, sovet dövründə burada yaradılmış 41-ci Sərhəd Dəstəsini sovet-rus hərbçilərindən təhvil almış cəsur azərbaycanlı zabit, istefada olan general-mayor Cahangir Qulamov o zaman Ermənistanın yaratdığı ağır blokada və muxtar respublikaya davamlı təzavüz şəraitində ümummilli lider Heydər Əliyevin talenin ümidinə qalmış qədim diyarda gerçəkləşdirdiyi müstəsna xilaskarlıq missiyası barədə söhbətə belə başladı:

– Təsəvvür edin ki, sovet dönəmində Naxçıvan ərazisindəki bir çox sərhəd məntəqələri Ermənistanın nəzarətində idi. Sədərəkdəki indiki birinci sərhəd zastavası Azərbaycanda yeganə hərbi məntəqədir ki, Türkiyə, İran və Ermənistan arasında sərhədə nəzarəti həyata keçirir. Belə bir mühüm zastava Naxçıvanda yerləşsə də sovet zamanı Ermənistandakı Artaşat sərhəd dəstəsinə tabe edilmişdi. Məqsəd aydın idi: Azərbaycanı dil və din qardaşlarının yaşadığı ölkələrdən kənarda qoymaq. Ordubad rayonundakı “Yaycı” zastavasından “Kotam” sərhəd məntəqəsinədək bütün bütün hərbi keşik obyektləri də Naxçıvandakı 41-ci Sərhəd Dəstəsinə deyil, Ermənistan ərazisində süni şəkildə yaradılmış Mehri Sərhəd Dəstəsinə tabeliyinə verilmişdi.

Bu rüsvayçı vəziyyət ermənilərin Naxçıvana qarşı davam edən hərbi təcavüzü zamanı sərhədçilərlə yerli hakimiyyət orqanları arasında ciddi problemlər yaradır, əhalini narazı salırdı. Belə taleyüklü məsələ ulu öndər Heydər Əliyev Naxçıvana gəldikdən sonra öz həllini tapdı. Çünki dahi şəxsiyyət, dünya şöhrətli dövlət xadimi, siyasət qrossmeysteri Zaqafqaziyada sərhədlərin qorunması işinin necə təşkil olunduğunu bütün incəliklərinə qədər bilirdi. Ulu öndər Sərhəd Qoşunları Zaqafqaziya Dairəsinin və 41-ci sərhəd dəstəsinin rəhbərliyindən tələb etdi ki, muxtar respublikanın ərazisindəki sərhəd məntəqələrinin hamısı ərazidəki dəstəyə tabe edilsin.

Bu məsələ Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin tələb etdiyi müddətdə, yəni 3 gün ərzində (30 oktyabr 1991-ci il) həll edildi. SSRİ imperiyası rəsmi şəkildə buraxılmamış, sovet hərbi əmlakı və obyektləri respublikalar arasında bölünməmiş belə belə addımın atılması o zaman üçün görünməmiş və mümkün olmayan bir hadisə idi. Bu müşkül Ulu öndərin zəkasının, iradəsinin və siyasi nüfuzunun gücü ilə mümkün olmuşdu.

Xatırladaq ki, müsahibimiz Cahangir Qulamov 1952-ci ildə Naxçıvan şəhərində anadan olub. Hərbi xidmətini də buradakı sərhəd qoşunlarında keçib, sıravi əsgərdən polkovnik rütbəsinədək yüksəlib. Sərhəd qoşunlarında qüsursuz xidməti və əməliyyat sahəsində təcrübəsi nəzərə alınaraq DTK-nın Moskvadakı Ali Məktəbinə göndərilib. Rus və fars dillərini mükəmməl bildiyinə görə qonşu ölkələrlə bir sıra yüksək səviyyəli görüşlərdə iştirak edib, siyasi cəhətdən də yetkinləşib. 28 iyul 1992-ci ildə müstəqil Azərbaycanın Dövlət Sərhədini Mühafizə Komitəsi sədrinin müavini – Naxçıvan Sərhəd Dəstəsinin rəisi vəzifəsinə təyin edilib. Sonrasını general belə açıqladı:

– 1992-ci ildə SSRİ məkanı artıq yox idi, amma SSRİ silahlı qüvvələri Azərbaycan ərazisində mövcud idi. Buna görə də Heydər Əliyev Naxçıvan Ali Məclisində məsələni belə qoydu ki, bu silahlı qüvvələrin statusu müəyyənləşməlidir. Ulu öndərin böyük səyləri, qətiyyəti nəticəsində Naxçıvandakı 75-ci motoatıcı diviziya və 41-ci sərhəd dəstəsi bütün əmlakı ilə Azərbaycanın tabeliyinə verildi. 29 avqust 1992-ci ildə sərhəd qoşunlarının sonuncu nümayəndələri Naxçıvanı tərk etdi və sərhəd dəstəsində müstəqil Azərbaycanın milli bayrağı dalğalandırıldı.

Beləliklə, ölkəmizin xidməti ərazisində sərhədlərimizi tam mühafizə altına götürən ilk milli sərhəd dəstəsi yaradıldı. O zaman Naxçıvandan fərqli olaraq, respublikamızın digər ərazisindəki sərhəd dəstələrinin əmlakının 50 faizinin Rusiya Federasiyasına, 50 faizinin isə Azərbaycan Respublikasının sərəncamına verilməsi barədə razılaşma olmuşdu. Belə bir şəraitdə 1992-ci il sentyabrın 19-da Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisi Rəyasət Heyətinin yığıncağında “Naxçıvan Muxtar Respublikasının müdafiəsinin və sərhədlərinin qorunması haqqında” məsələyə baxıldı.

Qəbul edilmiş qərara əsasən muxtar respublika ərazisində yerləşmiş keçmiş SSRİ Silahlı Qüvvələrinin tabeliyində olan silah-sursat, texnika, hərbi və mülki əmlak bütünlüklə Azərbaycana təhvil verildi. Bundan sonra mən müstəqilliyimizin bərpasından sonra ilk dəfə Azərbaycan bayrağı altında Türkiyəyə və İrana sərhəd komissarlarının görüşünə getdim. Bununla da ulu öndər Heydər Əliyev göstərdi ki, Azərbaycan öz sərhədlərini öz gücü ilə qorumağa qadirdir.

– Cənab general, təhvil-təslim prosesinə qədər hadisələr necə davam etmişdi? Sovet-rus sərhədçiləri Naxçıvanı tərk edənədək hansı hadisələrə şahidlik etmişdiniz?

– Mən o zaman sərhəd dəstəsində əməliyyat idarəsinin rəisi idim. Açığını deyim ki, rus sərhədçiləri Naxçıvanı tərk etmək istəmirdilər və onlar hərbi hissədə digər millətlərdən olan zabitləri də öz tərəflərinə çəkərək sonadək dayanmaq üçün təbliğat aparırdılar. Azərbaycanlı zabit və əsgərlər isə bununla razılaşmırdılar. Hərbi hissələrdə gərginlik getdikcə dözülməz həddə yaxınlaşırdı. Həmin vaxt Ukrayna prezidenti Leonid Kravçukun səlahiyyətli nümayəndəsi Rimma Mirosniçenko muxtar respublikaya gəlmişdi. O, əvvəlcə Ali Məclisin sədri Heydər Əliyevlə görüşdü. Məhz dahi şəxsiyyətin köməyi ilə ukraynalı xanımın zabit və əsgərlər qarşısında çıxış etməsi üçün komandanlığın razılığı alındı.

“Siyasi səhv” yol verməyəcəyinə komandanlığı əmin edəndən sonra şəxsi heyət qarşısında çıxış edən Rimma Miroşniçenko nitqini bu sözlərlə bitirdi: “Cənab zabit və əsgərlər! Mən respublika prezidentinin tapşırığı ilə sizin qarşınızda çıxış edirəm. Əgər sentyabrın 1-dək Ukraynaya qayıdıb rəsmi şəkildə qeydiyyatdan keçməsəniz, doğma vətənin silahlı qüvvələrində xidməti davam etdirmək haqqında raport verməsəniz, siz ölkə vətəndaşlığından çıxarılacaqsınız. Vətən yolunuzu gözləyir!”

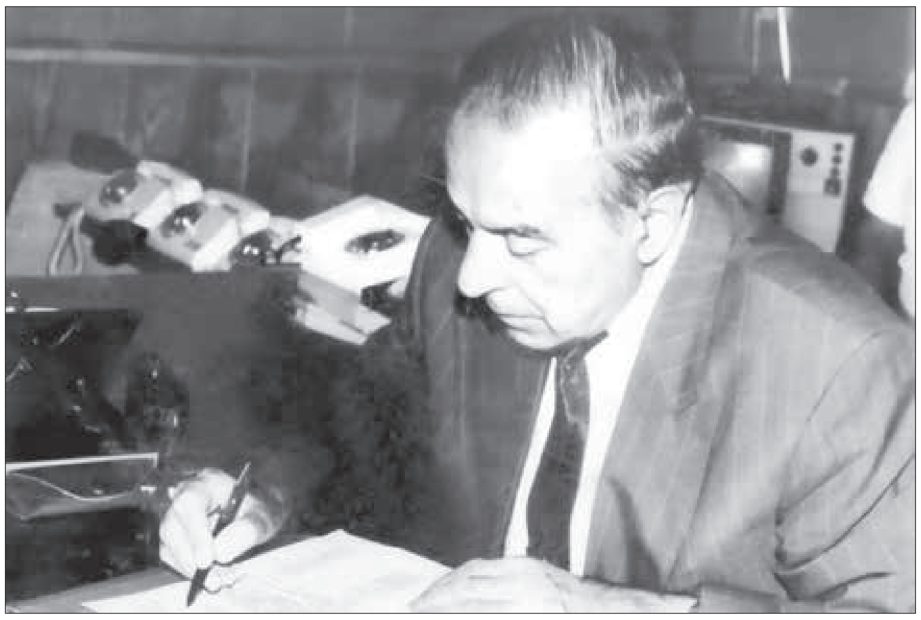

Təsəvvür edirsinizmi belə bir çıxış o zaman nə demək idi? Bu, şəxsi heyətin 40 faizi ukraynalı olan, Moskvaya tabe olan sərhəd dəstəsi üçün necə böyük zərbə idi. Məhz kiyevli qonağın bu çıxışından sonra onların qarşısını kəsməyə çalışan rus hərbçilərinin artıq heç nəyə gücü çatmadı. Başa düşdülər ki, onlar da tezliklə buradan getməli olacaqlar. Sonralar bu hadisəni müzakirə edən rus hərbçilərindən biri belə demişdi: “Heydər Əliyevin rəhbərlik etdiyi yerdə belə də olmalı idi”.

– Həmin dövrdə rus zabitləri həm sərhəd qoşunlarında, həm də orduda çox güclü təbliğat apararaq Naxçıvandan getməmək üçün güclü dirəniş göstərmişdilər.

– Bəli, sovetdənqalma rus hərbçiləri, necə olursa-olsun, əmlakın, hərbi texnikanın daha çox hissəsini və ən yaxşılarını götürməyə çalışırdılar. Bu yolda onlar hər vasitəyə əl atırdılar. Bu proseslərdə qarşıdurmalar zamanı həm ulu öndər Heydər Əliyevin uzaqgörən və müdrik siyasəti, həm də yerli hərbçilərimizin göstərdiyi qətiyyət və şücaət nəticəsində təhvil-təslim prosesi Naxçıvandakı hərbi hissələrdə, o cümlədən sərhəd dəstəsində uğurla başa çatdı.

– SSRİ-dən qalma silah-sursatın, hərbi texnikanın tamamilə Naxçıvanda saxlanılması, əsl mənada, milliləşdirməsi Ulu öndərin Vətən qarşısında daha bir müstəsna xidməti kimi tarixə yazılıb.

– Əlbəttə, bu danılmaz bir tarixdir. Ulu öndər Heydər Əliyevin dediyi hər bir söz, fikir faktlara, dəlillərə söykənirdi. Azərbaycanı, Naxçıvanı heç cür əldən vermək istəməyən Moskva danışıqlar aparmaq üçün muxtar respublikaya ən təcrübəli əməkdaşlarını göndərmişdi. Onlarla görüşün birinci günü Rusiya nümayəndə heyətinin tərkibindəki bir polkovnik Heydər Əliyevə şübhəli görünmüşdü. Ulu öndər məni yanına çağırıb onunla bağlı fikrimi soruşdu və aramızda qısa bir söhbət oldu. Görüşün müəyyən məqamında Heydər Əliyev özünəməxsus təmkinliklə sözə başladı: “Cənablar, başa düşürəm ki, bu, çox mürəkkəb və çətin prosesdir. Gəlin, məsələyə vicdanla yanaşaq, bir-birimizi aldatmağa çalışmayaq”.

Sonra Rusiya tərəfdən danışıqlarda iştirak edən həmin polkovniki ayağa qaldırdı və amiranə səslə dedi: “Siz, cənab zabit, DTK-nın generalı ola-ola polkovnik forması geyinərək bizi aldatmaq istəyirsiniz. Özünüzə hörmət qoymursunuz, heç olmazsa, general rütbəsinə hörmət qoyun”.

Sonra rusiyalı general otaqdan çıxarıldı. Bundan sonra danışıqlar biz istədiyimiz məcrada getdi və nəticə əldə olundu. Görüş başa çatdıqdan sonra bizim sərhəd dəstəsinin komandiri polkovnik Jukov ifşa olunmuş generala yaxınlaşaraq demişdi: “Sizə dedim ki, Heydər Əliyevi aldatmaq mümkün deyil”.

– Sərhəd dəstəsinin təhvil-təslim prosesi necə keçdi?

– Ümumiyyətlə, sərhəd dəstəsinin təhvil-təslim prosesində Rusiya generalları danışıqların növbəti mərhələsinə keçməzdən əvvəl bir yerə yığışır, təxmini ortalığa çıxa biləcək sualları götür-qoy edir, müzakirələr aparırdılar. Bir sözlə, özlərini Heydər Əliyev qarşısında sınağa hazırlayırdılar. Təhvil-təslim başa çatdıqdan sonra rus zabitlərindən biri Azərbaycan nümayəndə heyətinin tərkibində olan Dövlət Sərhədi Mühafizəsi Komitəsinin rəis müavini, polkovnik Arif Əliyarova etiraf etmişdi ki, bu müzakirələr əvvəldən axıradək Heydər Əliyev istədiyi istiqamətdə gedib. Bu, Azərbaycanın dövlət müstəqilliynin tələbi idi.

Uzun və gərgin keçən görüşlərdən sonra Naxçıvan Sərhəd Dəstəsinin təhvil-təslim prosesi başa çatdı. Heydər Əliyevin prinsipiallığı nəticəsində hərbi hissənin bütün əmlakı, texnika və sursatı ilə birlikdə Azərbaycan Respublikasının yurisdiksiyasına verilməsi haqqında sənədlər imzalandı. O sənədlərin hamısında mənim də imzam var. Sonda 41-ci Sərhəd Dəstəsinin komandiri Jukov ayağa qalxaraq məni təbrik etdi. Mən isə bizimlə üz-üzə əyləşmiş Heydər Əliyevi göstərib dedim: “Mən öz generalımın əmrini gözləyirəm”. Yalnız Ulu öndərin razılığından sonra mən Sərhəd Dəstəsinə rəisliyi qəbul etdim.

– Sonrakı xidmət dövründə Ulu öndərlə görüşləriniz oldumu?

– Bilirsiniz ki, 1992-ci il oktyabrın 24-də Naxçıvanda AXC-nin dəstəyi ilə dövlət çevrilişinə cəhd edildi. Həm Naxçıvan Ali Məclisinin, həm Daxili İşlər Nazirliyinin binalarının ələ keçirilə bilməməsində Sərhəd Dəstəsinin şəxsi heyətinin böyük rolu oldu. Bundan sonra prezidentin sərəncamı ilə mən vəzifəmdən azad edildim. Ulu öndər 1993-cü ilin may ayında məni yenidən Naxçıvanda Dövlət Gömrük Komitəsinin sədri vəzifəsinə təyin etdi və 7 il bu vəzifədə çalışdım. Ulu öndərimiz Heydər Əliyev Bakıya ali hakimiyyətə qayıtdıqdan sonra isə bir daha onunla görüşə bilmədim.

Sonrakı dövrdə isə Milli Təhlükəsizlik Nazirliyinin Akademiyasında və Fövqəladə Hallar Nazirliyində işlədim. General-mayor rütbəsini də Fövqəladə Hallar Nazirliyində aldım. Bu nazirlikdə ən önəmli işlərimdən biri də xüsusi riskli xilasetmə xidmətinin yaradılması və formalaşdırılması oldu.

Sonda onu deyim ki, məhz Heydər Əliyev kimi dahi şəxsiyyətin əvəzolunmaz xidmətləri nəticəsində Azərbaycan bütün bu çətin tarixi proseslərdən üzüağ çıxaraq öz müstəqilliyini möhkəmləndirdi. Dövlət müstəqilliyimizin əsasını təşkil edən ordu quruculuğu Naxçıvandan başlayaraq bütün Azərbaycanı əhatə etdi. Məhz bugünkü güclü ordumuzun təməli o zaman Naxçıvanda qoyuldu. Ulu öndərin yaratdığı əsaslar üzərində onun layiqli davamçısı Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Silahlı Qüvvələrimiz 3 il əvvəl 30 il işğal altında qalan torpaqlarımızı azad edərək Vətənimizin ərazi bütövlüyünü və suverenliyini təmin etdi.

Hər bir azərbaycanlı üçün bundan böyük iftixar hissi ola bilməz. Buna görə də xalqımız ulu öndər Heydər Əliyevi daim böyük qürur və ehtiram hissi ilə anır.

– Maraqlı söhbət üçün sağ olun.

Söhbəti hazırladı:
H.SƏBUHİ
XQ

Naxçıvan